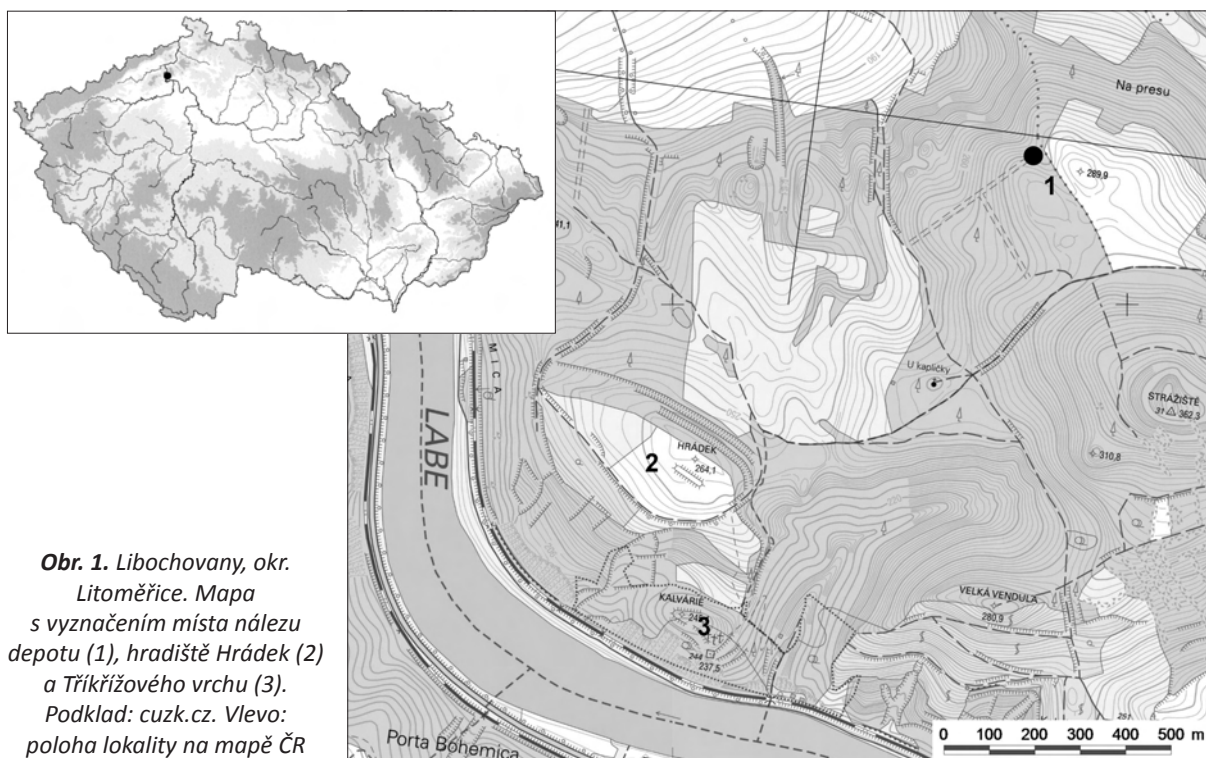

ÚNĚTICKÝ DEPOT ZLATÝCH A BRONZOVÝCH PŘEDMĚTŮ Z LIBOCHOVAN, OKR. LITOMĚŘICE*

Radka Praumová – Jindřich Šteffl – Marek Fikrle – Jaroslav Frána

ÚVOD A LOKALIZACE

V roce 2013 objevil Ing. Radomil Vlček z Ústí nad Labem na lesní cestě¹ (obr. 1) únětický depot bronzových a zlatých předmětů (obr. 2–3). Nález² byl učiněn zhruba necelý kilometr severozápadním směrem od hradiště Hrádek, za jehož akropoli bývá považován Tříkřížový vrch (je nutné zmínit, že především pod tímto názvem je lokalita všeobecně známá, tedy podle umístění tří křížů, které se kontinuálně obnovují již přes 400 let; Zápotocký 1974, 111; k hradišti souhrnně Čtverák *et al.* 2003, 177–179). Samotný nález spadá do katastrálního území obce Libochovany, okr. Litoměřice. Depot obsahuje celkem 42 artefaktů – 5 zlatých, 36 bronzových a 1 keramický fragment.³ Nálezce vše řádně ohlásil, odevzdal a také ochotně ukázal místo nálezů, kde se podařilo s jedním z autorů dne 13. 7. 2013 dohledat přesné místo uložení depotu a zachytit také několik nepatrných bronzových fragmentů o velikosti několika milimetrů patřících

Obr. 1. Libochovany, okr. Litoměřice. Mapa s vyznačením místa nálezů depotu (1), hradiště Hrádek (2) a Tříkřížového vrchu (3). Podklad: *cuzk.cz*. Vlevo: poloha lokality na mapě ČR

* Věnováno památce Václava Mouchy.

1 Na ZM 10: 02-43-02 je depot vymezen koordinátami: 48 mm od západní sekční čáry a 375 mm od jižní sekční čáry, nadmořská výška 279 m n. m. Souřadnice GPS: 50°33'26.0"N, 14°03'27.7"E.

2 Zpracování tohoto depotu bylo podpořeno grantem při vnitřní grantové soutěži FF ZČU v Plzni pro rok 2014.

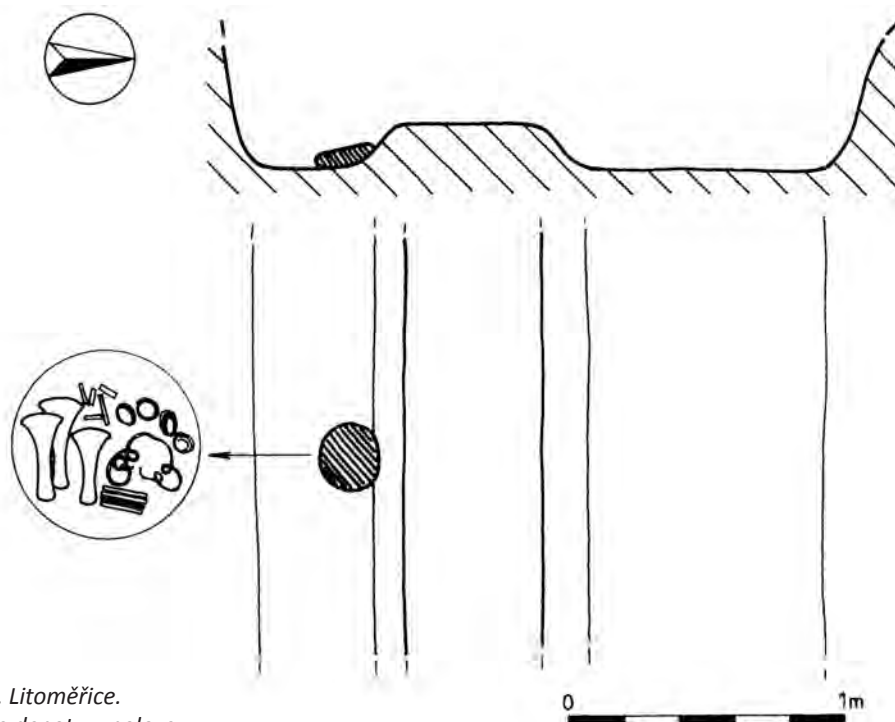
3 Celková hmotnost depotu před konzervací: 1035,4 g (bronz 980,3 g; zlato 49,9 g; keramika 5,2 g). Celková hmotnost depotu po konzervaci: 1023,8 g (bronz 968,7 g; zlato 49,9 g; keramika 5,2 g).

Obr. 2. Libochovany, okr. Litoměřice. Depot – bronzové předměty a keramický fragment. Foto Milena Cestrová

Obr. 3. Libochovany, okr. Litoměřice. Depot – zlaté předměty. Foto Milena Cestrová

Obr. 4. Libochovany, okr. Litoměřice.
Rekonstrukce nálezné situace depotu v poloze
in situ. Kresba Blanka Linhartová

náramkům a trubičkám. Bronzové předměty byly podrobeny analýze RFA v Ústavu jaderné fyziky AV ČR, v. v. i., v Řeži u Prahy. U zlatých artefaktů byla analýza RFA provedena v pobočce puncovního úřadu v Jablonci nad Nisou.⁴ Depot je prozatím uložen v depozitáři Regionálního muzea v Tepličkách pod přírůstkovým číslem S4/2013.

POPIS NÁLEZOVÉ SITUACE

Na základě dokumentace, kterou pořídil nálezce, a též možnosti dodatečného archeologického výzkumu, byly zjištěny poměrně přesné nálezné okolnosti. Původní uložení depotu v poloze *in situ* bylo velmi detailně rekonstruováno a zdokumentováno (*obr. 4*). Depot ležel v hloubce 10 až 20 cm, rozprostřen v prostoru o průměru cca 35 cm v levé části lesní cesty (při pohledu zdola), avšak blíže k jejímu počátečnímu zvýšení, které tvoří celý střed cesty. Veškeré předměty se nacházely v kamenito-jílovité vrstvě, která dosahovala až na podloží. Tato kamenito-jílovitá vrstva následovala hned pod lesní hrabankou o mocnosti max. do 5 cm. V místě nálezu se tato lesní cesta nachází ve svažitém terénu.

Nejdále od začátku středu cesty se nacházely sekerky. Dvě ležely vedle sebe a třetí byla umístěna víceméně pod nimi. Sekerky byly orientovány ostřím západním směrem (azimut 268°). Výše nad vějířovitým ostřím sekerek byly roztroušeny trubičkovité ozdoby. Naproti tomu spirálovitý náramek byl podélně uložen vedle konce týlní části sekerky, která se ze zmiňované dvojice nacházela blíže počátku středové části cesty. Zlaté artefakty již byly situované v samotné středové vyvýšenině lesní cesty, konkrétně byly zahlobené v její levé hraně (viz *obr. 4*). Součástí depotu byl také fragment okraje keramické nádoby, který můžeme nejpravděpodobněji datovat do neolitu, ale nelze vyloučit také období starší a střední doby bronzové (ústní sdělení M. Slabina 2014).

Je také nutné zmínit, že jednotlivé předměty byly velmi pravděpodobně původně uloženy celé a u některých z nich došlo k fragmentarizaci až postupem času, kvůli působení přírodních vlivů a především lidského faktoru. V současnosti byl na této lesní cestě opakovaně zaznamenán pohyb motorizované techniky.

⁴ Měření zlatých artefaktů proběhlo na XRF přístroji KODEX, kde byly zjištěny ryzosti v rozmezí cca 750–850/1000 zlata, to je cca 18–20 karátů. Každý zlatý předmět byl měřen na třech místech kromě č. 4, který byl měřen pouze dvakrát. Do popisů je vždy uvedena středová hodnota měření. U předmětu č. 4 je uvedena hodnota s nižším obsahem zlata. Také nebyly pozorovány výrazné odchylky u jednotlivých naměřených hodnot daného předmětu.

POPIS PŘEDMĚTŮ

1. Zlatá kličkovitá záušnice z dvojitého drátu, varianta 4 (viz *Lehrberger et al.* 1997, 158, Abb. 6.10.2), průměr 23 mm, max. tloušťka drátu 1,4 mm, max. šířka záušnice 13 mm, hmotnost před konzervací 10,3 g, hmotnost po konzervaci 10,3 g, RFA/PÚ (Pobočka Jablonec nad Nisou): Au 75,73/Ag 23,96/Cu 0,072 (obr. 5:1).

2. Zlatá kličkovitá záušnice z dvojitého drátu, varianta 4 (*op. cit.*, 158, Abb. 6.10.2), průměr 23 mm, max. tloušťka drátu 1,4 mm, max. šířka záušnice 11 mm, hmotnost před konzervací 9,9 g, hmotnost po konzervaci 9,9 g, RFA/PÚ (Pobočka Jablonec nad Nisou): Au 78,45/Ag 21,3/Cu 0,247 (obr. 5:2).

3. Zlatá kličkovitá záušnice z dvojitého drátu, varianta 2 (*op. cit.*, 158, Abb. 6.10.2), průměr 24 mm, max. tloušťka drátu 1,8 mm, max. šířka záušnice 11 mm, hmotnost před konzervací 12,9 g, hmotnost po konzervaci 12,9 g, RFA/PÚ (Pobočka Jablonec nad Nisou): Au 79,93/Ag 19,14/Cu 0,785 (obr. 5:3).

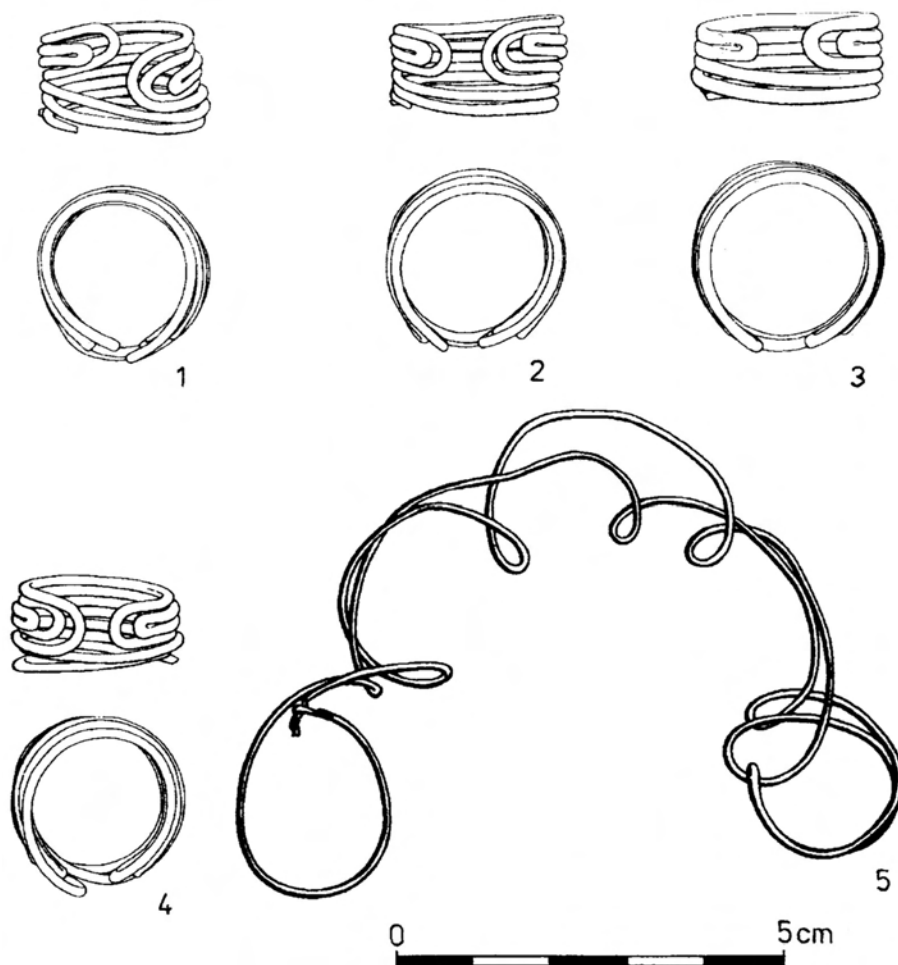
4. Zlatá kličkovitá záušnice z dvojitého drátu, varianta 3 (*op. cit.*, 158, Abb. 6.10.2), průměr 22 mm, max. tloušťka drátu 1,3 mm, max. šířka záušnice 11 mm, hmotnost před konzervací 9,1 g, hmotnost po konzervaci 9,1 g, RFA/PÚ (Pobočka Jablonec nad Nisou): Au 81,56/Ag 17,76/Cu 0,598 (obr. 5:4).

5. Zlatá nesvinutá kličkovitá záušnice, max. tloušťka drátu 1 mm, hmotnost před konzervací 7,7 g, hmotnost po konzervaci 7,7 g, RFA/PÚ (Pobočka Jablonec nad Nisou): Au 85,19/Ag 13,16/Cu 1,55 (obr. 5:5).

6. Sekerka s lištami, typ Wrocław-Szczytniky. Sekerka je kompletně zachovalá. Celková délka sekerky 132 mm, šířka ostří 63,5 mm, max. šířka v týlu 21 mm, šířka sekerky mezi postranními lištami 11 mm, šířka postranních lišt – každá 17 mm, šířka koncové týlní části 22 mm, hmotnost před konzervací 291,8 g, hmotnost po konzervaci 289,7 g (obr. 6:6).

7. Sekerka s lištami, typ Wrocław-Szczytniky. Sekerka je kompletně zachovalá. Celková délka sekerky 140 mm, šířka ostří 67 mm, max. šířka v týlu 23 mm, šířka sekerky mezi postranními lištami 11,5 mm, šířka postranních lišt – každá 18 mm, šířka koncové týlní části 23 mm, hmotnost před konzervací 350,2 g, hmotnost po konzervaci 347,8 g (obr. 7:7).

8. Sekerka s lištami, typ Wrocław-Szczytniky. U sekerky je poškozena část vějířovitého ostří, které bylo patrně odlomeno vlivem postdepozicních procesů. Část ostří se již nepodařilo dohledat. Celková délka sekerky 126 mm, šířka ostří 60 mm, max. šířka v týlu 22 mm, šířka sekerky mezi postranními lištami 11,5 mm, šířka postranních lišt

Obr. 5. Libochovany, okr. Litoměřice. Zlaté kličkovité záušnice z dvojitého drátu. Kresba Blanka Linhartová

-17 a 16 mm, šířka koncové týlní části 21 mm, hmotnost před konzervací 276,7 g, hmotnost po konzervaci 272,9 g (obr. 7:8).

9. Fragment duté trubičkovité ozdoby zdobené rýhováním, délka 20 mm, tloušťka 0,5 mm, hmotnost před konzervací 0,4 g, hmotnost po konzervaci 0,4 g, průměr není možné změřit (obr. 8:9).

10. Fragment duté trubičkovité ozdoby zdobené rýhováním, délka 18 mm, tloušťka 0,5 mm, hmotnost před konzervací 0,3 g, hmotnost po konzervaci 0,2 g, průměr není možné změřit (obr. 8:10).

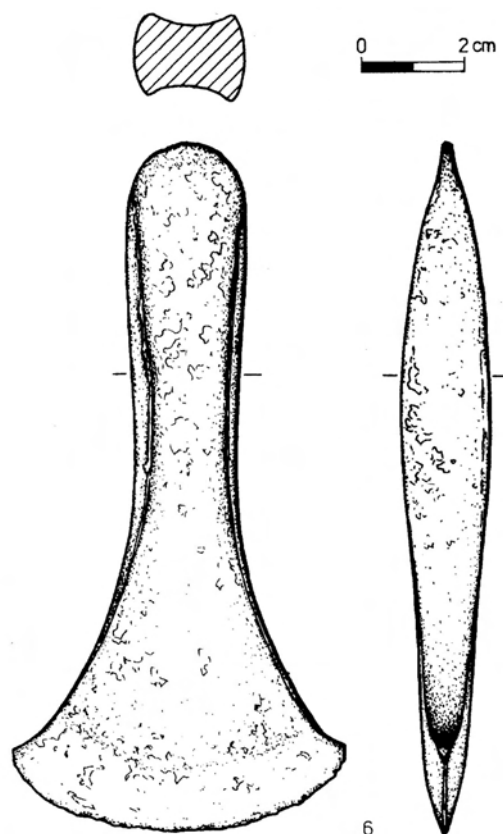
11. Fragment duté trubičkovité ozdoby zdobené rýhováním, délka 18,5 mm, tloušťka 0,5 mm, hmotnost před konzervací 0,4 g, hmotnost po konzervaci 0,3 g, průměr není možné změřit (obr. 8:11).

12. Fragment duté trubičkovité ozdoby zdobené rýhováním, délka 16,5 mm, max. průměr 8 mm, tloušťka 0,5 mm, hmotnost před konzervací 0,4 g, hmotnost po konzervaci 0,4 g (obr. 8:12).

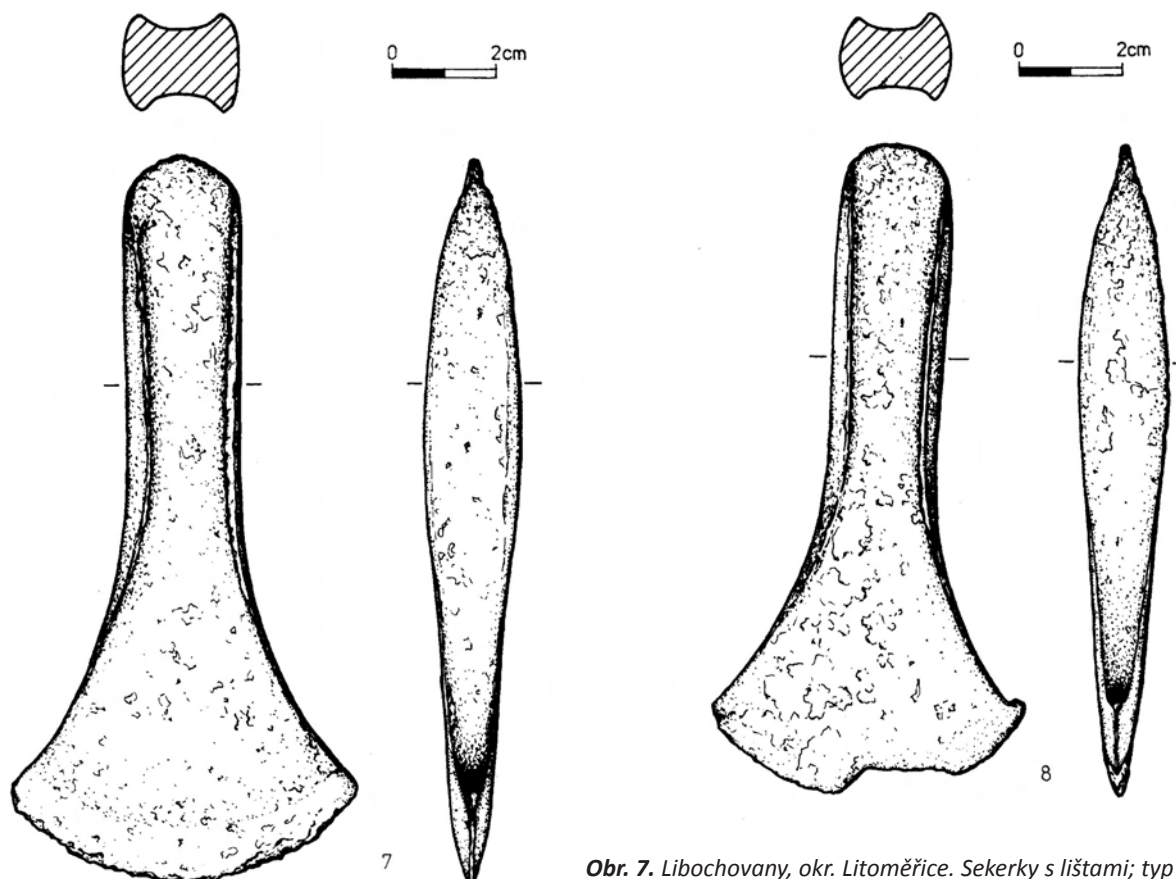
13. Fragment duté trubičkovité ozdoby zdobené rýhováním, délka 17 mm, max. průměr 6,5 mm, tloušťka 0,5 mm, hmotnost před konzervací 0,5 g, hmotnost po konzervaci 0,4 g (obr. 8:13).

14. Fragment duté trubičkovité ozdoby zdobené rýhováním, délka 21,5 mm, tloušťka 0,5 mm, hmotnost před konzervací 0,4 g, hmotnost po konzervaci 0,4 g, průměr není možné změřit (obr. 8:14).

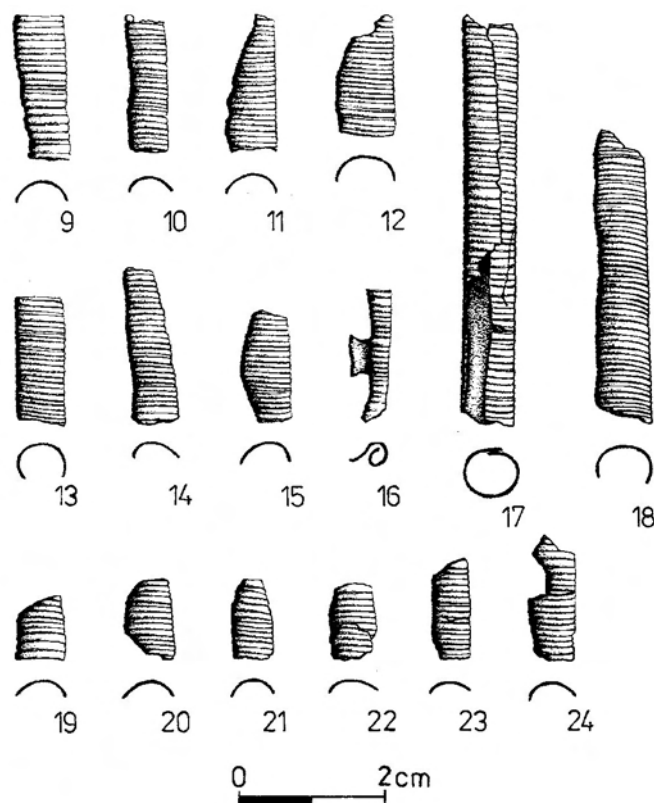
15. Fragment duté trubičkovité ozdoby zdobené rýhováním, délka 15,5 mm, tloušťka 0,5 mm, hmotnost před

Obr. 6. Libochovany, okr. Litoměřice. Sekerka s lištami; typ Wrocław-Szczytniky. Kresba Blanka Linhartová

Obr. 7. Libochovany, okr. Litoměřice. Sekerky s lištami; typ Wrocław-Szczytniky. Kresba Blanka Linhartová

Obr. 8. Libochovany, okr. Litoměřice. Trubičkovitá ozdoba. Kresba Blanka Linhartová

konzervaci 0,3 g, hmotnost po konzervaci 0,3 g, průměr není možné změřit (obr. 8:15).

16. Deformovaný fragment duté trubičkovité ozdoby zdobené rýhováním, délka 18 mm, tloušťka 0,5 mm, hmotnost před konzervací 0,4 g, hmotnost po konzervaci 0,4 g, deformace se projevuje stočením plechu do max. průměru 3,5 mm (obr. 8:16).

17. Fragment duté trubičkovité ozdoby zdobené rýhováním, délka 56 mm, max. průměr 7,5 mm, tloušťka 0,5 mm, hmotnost před konzervací 3 g, hmotnost po konzervaci 2,6 g (obr. 8:17).

18. Fragment duté trubičkovité ozdoby zdobené rýhováním, délka 39 mm, max. průměr 7,5 mm, tloušťka 0,5 mm, hmotnost před konzervací 1,2 g, hmotnost po konzervaci 1,1 g (obr. 8:18).

19. Fragment duté trubičkovité ozdoby zdobené rýhováním, délka 9 mm, tloušťka 0,5 mm, hmotnost před konzervací 0,2 g, hmotnost po konzervaci 0,2 g, průměr není možné změřit (obr. 8:19).

20. Fragment duté trubičkovité ozdoby zdobené rýhováním, délka 11 mm, tloušťka 0,5 mm, hmotnost před konzervací 0,2 g, hmotnost po konzervaci 0,2 g, průměr není možné změřit (obr. 8:20).

21. Fragment duté trubičkovité ozdoby zdobené rýhováním, délka 11 mm, tloušťka 0,5 mm, hmotnost před konzervací 0,2 g, hmotnost po konzervaci 0,1 g, průměr není možné změřit (obr. 8:21).

22. Fragment duté trubičkovité ozdoby zdobené rýhováním, při konzervaci se rozpadl na dvě části, délka 11 mm (7 a 4 mm), tloušťka 1 mm, hmotnost před konzervací 0,1 g, hmotnost po konzervaci 0,1 g, průměr není možné změřit (obr. 8:22).

23. Fragment duté trubičkovité ozdoby zdobené rýhováním, při konzervaci se rozpadl na dvě části, délka 14 mm (8 mm a 6 mm), tloušťka 0,5 mm, hmotnost před konzervací 0,1 g, hmotnost po konzervaci 0,1 g, průměr není možné změřit (obr. 8:23).

24. Fragment duté trubičkovité ozdoby zdobené rýhováním, při konzervaci se rozpadl na dvě části, délka 17,5 mm (9 mm a 8,5 mm), tloušťka 0,5 mm, hmotnost před konzervací 0,2 g, hmotnost po konzervaci 0,2 g, průměr není možné změřit (obr. 8:24).

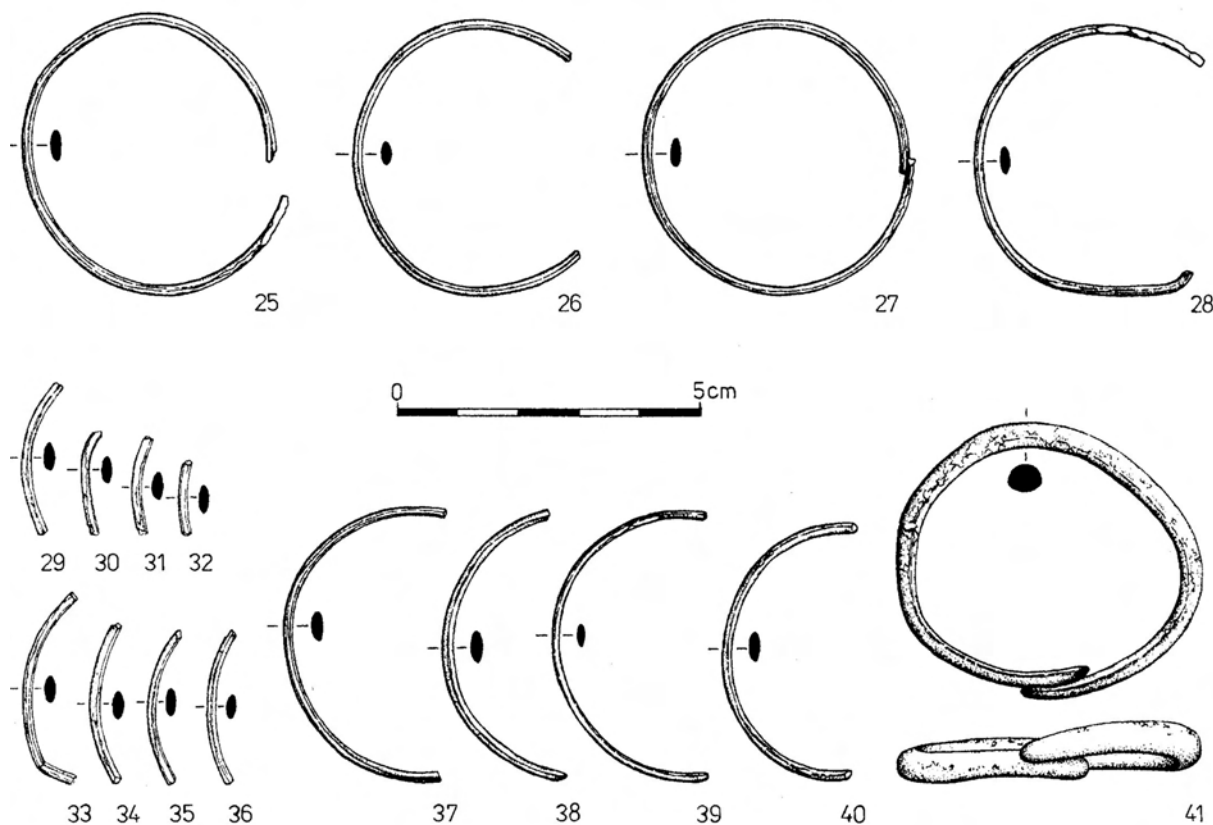
25. Část bronzového spirálovitého náramku z plochého drátu, kruhového průřezu, s hladkým a nezdobeným povrchem, průměr 45 × 45 mm, max. šířka drátu 5 mm, max. tloušťka 1,7 mm, hmotnost před konzervací 5,8 g, hmotnost po konzervaci 5,6 g (obr. 9:25).

26. Část bronzového spirálovitého náramku z plochého drátu, kruhového průřezu, s hladkým a nezdobeným povrchem, průměr 44 × 44 mm, max. šířka drátu 4 mm, max. tloušťka 1,7 mm, hmotnost před konzervací 3,7 g, hmotnost po konzervaci 3,5 g (obr. 9:26).

27. Část bronzového spirálovitého náramku z plochého drátu, s mírně přesahujícími konci (konce jsou odložené), kruhového průřezu, s hladkým a nezdobeným povrchem, průměr 44 × 44 mm, max. šířka drátu 4,2 mm, max. tloušťka 1,7 mm, hmotnost před konzervací 5 g, hmotnost po konzervaci 4,7 g (obr. 9:27).

28. Část bronzového spirálovitého náramku z plochého drátu, kruhového průřezu, s hladkým a nezdobeným povrchem, průměr zhruba 43 × 43 mm, max. šířka drátu 4,4 mm, max. tloušťka 1,7 mm, hmotnost před konzervací 4,2 g, hmotnost po konzervaci 4,1 g (obr. 9:28).

29. Fragment bronzového spirálovitého náramku z plo-

Obr. 9. Libochovany, okr. Litoměřice. Spirálovitý náramek; č. 25–40. Tyčinkovitý náramek; č. 41.
Kresba Blanka Linhartová

chého drátu, s hladkým a nezdobeným povrchem, délka 25 mm, max. šířka drátu 4,7 mm, max. tloušťka 1,8 mm, hmotnost před konzervací 1,2 g, hmotnost po konzervaci 0,9 g (obr. 9:29).

30. Fragment bronzového spirálovitého náramku z plochého drátu, s hladkým a nezdobeným povrchem, délka 17 mm, max. šířka drátu 4,2 mm, max. tloušťka 1,7 mm, hmotnost před konzervací 0,5 g, hmotnost po konzervaci 0,5 g (obr. 9:30).

31. Fragment bronzového spirálovitého náramku z plochého drátu, s hladkým a nezdobeným povrchem, délka 16 mm, max. šířka drátu 4,3 mm, max. tloušťka 1,7 mm, hmotnost před konzervací 0,6 g, hmotnost po konzervaci 0,5 g (obr. 9:31).

32. Fragment bronzového spirálovitého náramku z plochého drátu, s hladkým a nezdobeným povrchem, délka 12 mm, max. šířka drátu 4,1 mm, max. tloušťka 1,7 mm, hmotnost před konzervací 0,5 g, hmotnost po konzervaci 0,4 g (obr. 9:32).

33. Fragment bronzového spirálovitého náramku z plochého drátu, s hladkým a nezdobeným povrchem (fragment byl částečně u koncové části nalomen a při samotné konzervaci došlo již k jeho odlomení), délka 31 mm, max. šířka drátu 3,9 mm, max. tloušťka 1,6 mm, hmotnost před konzervací 0,9 g, hmotnost po konzervaci 0,9 g (obr. 9:33).

34. Fragment bronzového spirálovitého náramku z plochého drátu, s hladkým a nezdobeným povrchem, délka

25 mm, max. šířka drátu 4,4 mm, max. tloušťka 1,8 mm, hmotnost před konzervací 0,9 g, hmotnost po konzervaci 0,8 g (obr. 9:34).

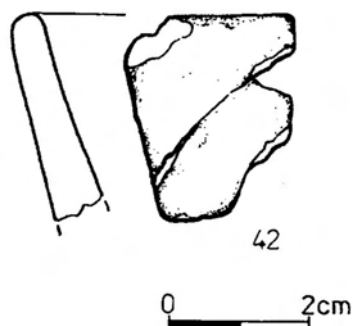
35. Fragment bronzového spirálovitého náramku z plochého drátu, s hladkým a nezdobeným povrchem, délka 24 mm, max. šířka drátu 4,2 mm, max. tloušťka 1,6 mm, hmotnost před konzervací 0,9 g, hmotnost po konzervaci 0,8 g (obr. 9:35).

36. Fragment bronzového spirálovitého náramku z plochého drátu, s hladkým a nezdobeným povrchem, délka 24 mm, max. šířka drátu 3,9 mm, max. tloušťka 1,6 mm, hmotnost před konzervací 0,9 g, hmotnost po konzervaci 0,7 g (obr. 9:36).

37. Fragment bronzového spirálovitého náramku z plochého drátu, s hladkým a nezdobeným povrchem, délka 44 mm, max. šířka drátu 4,1 mm, max. tloušťka 1,6 mm, hmotnost před konzervací 3,1 g, hmotnost po konzervaci 3 g (obr. 9:37).

38. Fragment bronzového spirálovitého náramku z plochého drátu, s hladkým a nezdobeným povrchem, délka 44 mm, max. šířka drátu 4,4 mm, max. tloušťka 1,9 mm, hmotnost před konzervací 3 g, hmotnost po konzervaci 2,9 g (obr. 9:38).

39. Fragment bronzového spirálovitého náramku z plochého drátu, s hladkým a nezdobeným povrchem, délka 44 mm, max. šířka drátu 3,5 mm, max. tloušťka 1,5 mm, hmotnost před konzervací 2,5 g, hmotnost po konzervaci 2,5 g (obr. 9:39).

Obr. 10. Libochovany, okr. Litoměřice.
Keramický fragment.
Kresba Blanka Linhartová

40. Fragment bronzového spirálovitého náramku z plochého drátu, s hladkým a nezdobeným povrchem, délka 41 mm, max. šířka drátu 4,4 mm, max. tloušťka 1,7 mm, hmotnost před konzervací 2,5 g, hmotnost po konzervaci 2,3 g (obr. 9:40).

41. Bronzový otevřený (deformovaný) tyčinkovitý náramek s přesahujícími konci, plankonvexního průřezu, s hladkým a nezdobeným povrchem, náramek je zhruba v 1/3 zlomen a sestává tedy ze dvou částí (délka ulomené tyčinky 39 mm), průměr 49 × 47 mm, max. šířka tyčinky 6,2 mm, max. tloušťka 4 mm, hmotnost před konzervací 17,1 g (12,8 a 4,3 g), hmotnost po konzervaci 16,8 g (12,6 a 4,2 g – obr. 9:41).

42. Fragment okraje nádoby hnědočerné barvy, délka 30 mm, šířka 24 mm, tloušťka 0,7 mm, fragment byl rozlomen na dvě části, které byly délkou a hmotností shodné (po konzervaci je slepen – obr. 10:42).

TYOLOGICKÉ ZHODNOCENÍ NÁLEZU

Sekerka s postranními lištami typu Wrocław-Szczytniky

Sekerka typu Wrocław-Szczytniky je prozatím nejčastějším typem sekerky v depotech a ojedinělých nálezech únětické kultury v Čechách. Chronologicky náleží do klasické fáze (B A1) a částečně do poklasické fáze (B A2) únětické kultury (Moucha 2005, 66–67). Mimo naši oblast je však doložena také z přelomu starší a střední doby bronzové (B A2/B1; Szpunar 1987, 35), a to např. v Pomořansku, Velkopolsku a Slezsku ad. (celkově můžeme označit jako domovskou oblast sekerky typu Wrocław-Szczytniky území severozápadního Polska; např. Szpunar 1987, 28, 32–35). Mimo oblast Polska a Čech pochází další známé exempláře ze středního Německa, Moravy, Slovenska a Rakouska (Szpunar 1987, 28, 34–35). V hrobech únětické kultury se sekerky nacházejí vzácně (Jiráň ed. 2008, 51).

Momentálně evidujeme tento typ sekerky (včetně námi zpracovávaného nálezu) již v devíti depotech a není pochyb, že jejich počet bude dále narůstat. Toto tvrzení platí i pro ojedinělé nálezy těchto sekerek, kterých evidujeme prozatím cca 29 kusů (Moucha 2005, 66, Abb. 18).

Kličkovité záušnice z dvojitého drátu

V depotu jsou tyto kličkovité záušnice zastoupeny celkem pěti kusy, z toho jeden kus představuje tuto záušnici ještě nesvinutou. V ostatních čtyřech záušnicích můžeme rozpoznat celkem tři z osmi vyčleněných variant (podle schématu viz Lehrberger et al. 1997, Abb. 6.11). Dvakrát je zastoupena varianta 4, po jedné varianta 2 a 3. Co se týče četnosti, patří varianta č. 4 k nejčastěji se vyskytující záušnici z dvojitého drátu na našem území. Varianta č. 3. se vyskytla v devíti případech, z toho nález z Dřínova je ztracený (Lehrberger et al. 1997, 271, č. 226). Poslední variantou v našem depotu je č. 2, kterou evidujeme ve čtyřech kusech (jsou zahrnuty také zde zpracované exempláře).

V únětické kultuře se jedná o poměrně rozšířenou vlasovou ozdobu ze zlatého dvojitého nebo jednoduchého drátu a mimo tento typ existují vlasové ozdoby ze zlatého drátu ještě v několika modifikacích (viz Lehrberger et al. 1997, 157–158, Abb. 6.10 a 6.11). Konkrétně těchto dvojitých záušnic evidujeme momentálně cca 48 kusů z 22 jistých lokalit a jedné blíže neurčené (Lehrberger et al. 1997, 159, 266–285, Krásný – Šteffl 2014, 91–95). V Čechách se geograficky vážou na oblast severozápadních Čech, zde zejména na okres Louny, méně již na Teplicko a Litoměřicko. Nejpočetnější výskyt je zaznamenán ve středních Čechách, a to především v okrese Kladno a Praha-západ. Ojediněle pocházejí i z okresu Praha-východ a nově též z pojizerské oblasti, konkrétně z okresu Mladá Boleslav (Lehrberger et al. 1997, 266–285).

Kličkovité záušnice se nacházejí zpravidla v hrobech, což platí všeobecně pro veškeré ozdoby ze zlatého drátu. V depotech se vyskytují méně početněji. V hrobech se nacházejí vždy u hlavy zemřelého a můžeme je interpretovat jako vlasové ozdoby (Lehrberger et al. 1997, 160). Jednou z možných funkcí je (na základě provedeného experimentu pracovníky Regionálního muzea v Teplicích) honosné stahovadlo vlasů (obr. 11). Tyto ozdoby jsou známé v hrobech únětické kultury také na pohřebištích v Bavorsku, Rakousku, jihozápadním Slovensku a na Moravě (Lehrberger et al. 1997, 160). Na základě totožného pohřebního ritu u mužů a žen v české únětické kultuře se dá jen velmi těžko posoudit, zda se tyto ozdoby

vázaly k mužským nebo ženským hrobům. To platí zejména pro mnohé starší nálezy, u nichž postrádáme antropologické posudky. Z Rakouska však máme potvrzeno, že se tyto kličkovité záušnice na základě antropologických analýz nachází především v ženských a dětských hrobech, v mužských se vyskytují jen vzácně (Lehrberger et al. 1997, 155).

Ze 116 provedených analýz zlatých předmětů únětické kultury v Čechách můžeme zřetelně vymezit dvě skupiny podle obsahu stříbra v těchto předmětech. Co se týče obsahu mědi, lze konstatovat, že zlato ze starší doby bronzové nevykazuje žádné legování mědí (Lehrberger et al. 1997, 260), měď se tedy u těchto předmětů vyskytuje jen ve velmi nepatrném množství (Lehrberger et al. 1997, 164, 252). První skupina obsahuje podíl stříbra mezi 16 a 30 % s nejčastějším výskytem kolem 25 %. Tato skupina u analyzovaných únětických předmětů převládá. Početnější menší je druhá skupina s obsahem stříbra od 2 do 15 %, kdy se hodnota pohybuje nejčastěji kolem 11 %. Jako možný zdroj zlata můžeme vyloučit říční zlato získané rýžováním, jelikož bylo prokázáno, že v naprosté většině obsahuje podíl stříbra pod 4 % (Lehrberger et al. 1997, 260). Ve střední době bronzové a v období popelnicových polí poukazuje úzký rozptyl v obsahu stříbra u zlatých předmětů z území Čech na velmi jednotný zdroj zlata. Oproti tomu u nálezů ze starší doby bronzové je v Čechách zaznamenán celkem široký rozptyl v obsahu stříbra, který pravděpodobně souvisí s faktem, že horské zlato pochází z několika různých ložisek (Lehrberger et al. 1997, 260).

Všechny kličkovité záušnice (č. 1–4) námi zpracovávaného depotu náleží do první výše vyčleněné skupiny, jedinou výjimku tvoří nesvinutá kličkovitá záušnice, která svým obsahem stříbra náleží již do skupiny druhé.

Duté trubičkovité ozdoby

V souboru bylo nalezeno celkem 16 fragmentů dutých závěsných trubiček z bronzového plechu.

V depotech nejsou tyto ozdoby běžně zastoupené, jsou vázány především na hroby, avšak ani zde se nevyskytují příliš často. Trubičky pocházejí např. z Kamýku (okr. Praha-západ), kde bylo v roce 1932 nalezeno celkem 10 těchto ozdob spolu s dalšími bronzovými předměty. Pravděpodobně pocházejí ze dvou až tří hrobů. V. Moucha je interpretuje jako závěsky na diadém, tedy jako ozdoby hlavy, stejnou interpretaci zastává také W. Ruckdeschel (Ruckdeschel 1978, 228; Moucha 1996, 26–30, Abb. 3). Z lokality Kamýk pochází také další hrob, v němž byly nalezeny dvě závěsné trubičky, v tomto případě však byly součástí náhrdelníku společně s jantarovými korálky a spirálovitými trubičkami. Mimo jiné byla součástí hrobové výbavy také nádobka, dále jehlice s vývalkem na krčku a kroužkovou hlavici a šídlo (Neustupný 1933, 59). Tyto trubičky jsou známy také z pohřebiště únětické kultury v Polepech (okr. Kolín). Zde se v hrobě č. 117 nacházely spolu s dalšími předměty tři závěsné trubičky z bronzového plechu, rovněž jako součást náhrdelníku spolu s jantarovými korálky a spirálovitými trubičkami (Dvořák 1926, 39). Další nálezy těchto ozdob pocházejí např. z pohřebišť v Malých Číčovcích (hrob 9, nalezeny na prsou; Píč 1893, 348), Neprobilicích (hrob 14, náhrdelník sestávající z plechových a spirálovitých trubiček a jantarových korálků; Felcman 1894, 442) nebo Liběšovicích (hrob 21, plechové trubičky zdobené vybitím; Pleinerová 1966, 404). Četně je tento typ ozdob zastoupen v hrobech straubinské kultury (Pleinerová 1966, 404; Moucha 1996, 30; např. Straubing, hrob 15 a 18 – Hundt 1958, 21, Taf. 8:1, 9).

Obr. 11. Rekonstrukce možného účelu zlatých kličkovitých záušnic. Foto Milena Cestrová

Spirálovitý náramek

Depot obsahoval celkem 16 fragmentů spirálovitého náramku z plochého drátu, s hladkým a nezdobeným povrchem. Z Čech je zatím známo zhruba 20 depotů, které obsahovaly spirálovitý náramek a spadají do kategorie depotů hotových výrobků. Celé, nepoškozené spirálovité náramky jsou mezi nálezy zastoupeny relativně vzácně. V několika depotech byly tyto náramky položeny do sebe a tvořily tak jakýsi obal pro ostatní předměty (např. Hrdlořezy, Praha-Kobylisy – *Moucha 2005*, 58). V hrobech únětické kultury se vyskytují tyto náramky buď v páru nebo jednotlivě (např. Dřínov, okr. Kladno – *Schmidt 1895*, 731; Hosty, okr. České Budějovice – *Hájek 1954*, 126–128).

Podle průvodních artefaktů z depotů patří většina náramků do klasické fáze únětické kultury. Ze staršího úseku není znám žádný případ, jen malá část spadá na konec starší doby bronzové a na počátek střední doby bronzové (*Moucha 2005*, 58).

Otevřený tyčinkovitý náramek s přesahujícími konci

Součástí depotu byl také otevřený (deformovaný) tyčinkovitý náramek s přesahujícími konci. Tyčinkovité náramky se v depotech únětické kultury vyskytly dosud celkem v 15 depotech a poměrně často jsou nacházeny také v hrobové výbavě (*Moucha 2005*, 56; např. Dřínov, okr. Kladno – *Schmidt 1895*, 731; Liběšovice – *Moucha – Pleinerová 1966*, 518). Tyčinkovitý náramek s přesahujícími konci byl dosud součástí jediného depotu, a to z lokality Klapý, který je datován do přechodného horizontu B A2/B1 (*Moucha 2005*, 117).

RENTGENFLUORESCENČNÍ ANALÝZA PŘEDMĚTŮ

Rentgenová fluorescenční analýza byla provedena v Ústavu jaderné fyziky AV ČR v Řeži u Prahy. K posouzení byly předány dva soubory předmětů: jednak sekerky, jednak zlomky ozdob (trubičky, náramek, a zlomky spirálovitého náramku, dále v textu označované jako části kruhu). Jako analytická metoda byla využita rentgenová fluorescenční analýza (RFA). Vzorky byly analyzovány na přístroji Spectro Midex druhé generace. K vyhodnocení naměřených spekter byl využit software příslušející k přístroji, doplněný o kalibrace provedené s vlastními referenčními materiály.

Sekerky

Celkem byly analyzovány tři sekerky s označením 6, 7 a 8. Na všech třech sekerkách byly provedeny malé nábrusy, aby bylo možné kromě korozní vrstvy analyzovat především vlastní materiál sekerky. Analyzované sekerky obsahují mezi 2,25 a 3 % tzv. hřivnového kovu (kombinace As, Ag, Sb). Sekerka číslo 6 obsahuje jedno procento niklu a přibližně stejné množství cínu. Toto nás vede k domněnce, že se nejedná o klasický hřivnový kov starší doby bronzové, ale o pozdější slitinu, která tvoří jakýsi přechod ke klasickému bronzu. Sekerky 7 a 8 se jeví z pohledu složení jako starší, čemuž nasvědčuje i přítomnost malého množství Pb. Rozdíl ve stáří sekerek zřejmě není nikterak významný.

Ozdoby

K analýze bylo předloženo asi 30 zlomků předmětů. Typologicky se zřejmě jednalo o tři různé předměty označené dále jako trubička, část kruhu a náramek. Ze zlomků jednotlivých předmětů byly náhodně vybrány 2–4 vzorky a tyto byly analyzovány.

Trubička. Analyzovány byly celkem 3 zlomky. Vzhledem k tomu, že jednotlivá měření prokázala shodný materiál, lze oprávněně tvrdit, že zlomky jsou z jednoho kusu šperku. Vzhledem ke složení se patrně jedná o materiál, kde docházelo k přechodu od hřivnového kovu jako legující směsi k cínu (Sn~0,5 %) s poměrně vysokou příměsí Ni (cca 1 %). Olovo ani bismut se prokázat nepodařilo.

Část kruhu. Analyzovány byly celkem 4 zlomky, které svým charakterem odpovídají opět jednomu předmětu. Složení předmětu je odlišné od analyzovaných trubiček. V tomto případě se jedná o slitinu s téměř klasickým hřivnovým složením, ale bez prokázané přítomnosti Bi a s poměrně vysokou příměsí Ni (téměř 2 %). Na základě těchto dat lze spekulovat o tom, že tento předmět je z analyzovaných artefaktů nejstarší, nicméně nelze zcela vyloučit jeho druhotné zpracování.

Náramek. Tento vzorek je svým složením atypický. Přítomny v obvyklých koncentracích jsou pouze dvě složky hřivnové legury – Ag a Sb, zatímco As chybí. Dalším netypickým znakem je relativně vysoká příměs Ni (cca 2,5 %). Ostatní obvyklé příměsi jako Pb, Bi a Sn nejsou přítomny v koncentracích vyšších než 0,05 %. Časové zařazení vzorku na základě jeho analýzy je vzhledem k nedostatečnému počtu srovnávacích vzorků prakticky vyloučené.

Element	Fe [%]	Ni [%]	Cu [%]	Zn [%]	As [%]	Ag [%]	Sn [%]	Sb [%]	Au [%]	Hg [%]	Pb [%]	Bi [%]
Trubička 17	<0,2	1,13	88,19	<0,2	0,2774	1,495	0,465	1,839	<0,05	<0,05	<0,1	<0,05
Trubička 18	<0,2	1,152	78,72	<0,2	0,2968	1,742	0,56	2,433	<0,05	<0,05	<0,1	<0,05
Trubička 11	<0,2	1,482	94,74	<0,2	0,3246	1,291	0,399	1,709	<0,05	<0,05	<0,1	<0,05
Část kruhu 26	<0,2	1,887	90,5	<0,2	1,341	1,017	0,17	2,935	<0,05	<0,05	<0,1	<0,05
Část kruhu 27	<0,2	1,77	78,06	<0,2	1,273	1,202	0,14	2,479	<0,05	<0,05	<0,1	<0,05
Část kruhu 39	<0,2	1,969	87,87	<0,2	1,165	0,792	<0,05	2,925	<0,05	<0,05	<0,1	<0,05
Část kruhu 40	<0,2	1,581	91,9	<0,2	1,518	1,099	<0,05	3,477	<0,05	<0,05	<0,1	<0,05
Sekerka 6, obrus	<0,2	1,04	94,77	<0,2	0,5912	1,134	0,995	1,322	<0,05	<0,05	<0,1	<0,05
Sekerka 6, koroze	1,958	<0,05	80,68	<0,2	3,019	1,916	5,703	3,477	<0,05	<0,05	1,152	<0,05
Sekerka 7, obrus	<0,2	0,1342	97,14	<0,2	0,3399	1,181	0,198	0,727	<0,05	<0,05	0,221	<0,05
Sekerka 7, koroze	0,3551	<0,05	87,16	<0,2	3,108	5,005	0,236	1,245	<0,05	<0,05	0,822	<0,05
Sekerka 8, obrus	<0,2	<0,05	97,31	<0,2	0,6655	1,098	<0,05	0,509	<0,05	<0,05	0,193	<0,05
Sekerka 8, koroze zelená	0,2915	<0,05	79,04	<0,2	5,98	10,09	<0,05	1,877	<0,05	<0,05	0,567	<0,05
Sekerka 8, koroze hnědá	<0,2	<0,05	89,58	<0,2	1,279	2,513	<0,05	1,359	<0,05	<0,05	0,204	<0,05
Náramek 41a	<0,2	2,496	87,24	<0,2	<0,1	0,995	<0,05	1,294	<0,05	<0,05	<0,1	<0,05
Náramek 41b	<0,2	2,677	90,35	<0,2	<0,1	0,969	<0,05	1,254	<0,05	<0,05	<0,1	<0,05

Tab. 1. Libochovany, okr. Litoměřice. Vyhodnocení prvkového složení předmětů pomocí RFA

Shrnutí

Analyzované předměty lze na základě výsledků RFA (viz tab. 1) pokládat za zhruba stejně staré. Vzhledem ke složení jednotlivých předmětů je možné se domnívat, že byly vytvořeny sice v různé době, ale v nepřilíh dlouhém časovém rozpětí. V tabulce uvedené analýzy korozních vrstev demonstrují praktickou nutnost měření archeologických předmětů na očištěném povrchu.

DATAČE

Na základě v depotu obsažených artefaktů, které jsou zcela typické pro dané období, můžeme celý soubor z Libochovan datovat na přelom klasického a poklasického období únětické kultury s přesahem do období poklasického. V rozsahu relativní chronologie se tedy jedná o stupně B A1/B A2–B A2 a v absolutní chronologii o cca 1900/1800–1700 let př. Kr.

DEPOTY BRONZOVÝCH A ZLATÝCH ARTEFAKTŮ NA ÚZEMÍ ČECH

Kombinace bronzových a zlatých artefaktů se vyskytuje v depotech únětické kultury na území Čech velmi vzácně. Především tato kombinace dělá z jinak obsahově typického inventáře hromadného nálezů z Libochovan zcela výjimečný depot.

V roce 1888 byl při rigolování chmelnice v Soběchlebech (okr. Louny) v hloubce zhruba 50 cm objeven depot uložený ve velké nádobě, který kromě několika desítek bronzových a měděných předmětů, rozptýlených dnes v několika muzeích, obsahoval také údajně blízce nepopsaný zlatý kroužek (Moucha 2005, 152). Tento uváděný zlatý kroužek se však nikdy do žádné muzejní sbírky nedostal a je navždy ztracen. Podobný osud postihl i několik dalších předmětů z tohoto depotu (Smejtek – Lutovský – Militký 2013, 329–330).

Další nález pochází z Jaroslavic (okr. České Budějovice). Depot byl nalezen v listopadu 1901 při úpravě pastviny (Smejtek – Lutovský – Militký 2013, 130). Obsahoval 25 měděných hřiven, z nichž se nám doposud dochovalo 12 kusů. Mimo vlastní depot hřiven bylo objeveno ještě několik dalších bronzových předmětů a také zlatý drát v podobě dvakrát svinutého prstenu, které byly nalezeny v okruhu 10–12 m od místa depotu hřiven (Rychlý 1903, 341). Je tedy otázkou, zda vůbec zlatý kroužek náležel k tomuto souboru (to platí i pro ostatní bronzové předměty), nebo zda se jednalo o ojedinělý nález. Nelze také vyloučit, že tyto ostatní bronzové předměty včetně zlatého kroužku pocházejí z rozrušených mohyl (Smejtek – Lutovský – Militký 2013, 130). Zlatý kroužek je dnes ztracen a nelze přesně určit o jaký typ ozdoby se jednalo (Moucha 2005, 114).

Na neobvyklou kombinaci kovů v únětických depotech jsme si museli následně počkat více než sto let, konkrétně do srpna roku 2008, kdy byl pomocí detektoru kovů objeven na louce u obce Bernartice (okr. Písek) v hloubce zhruba 40 cm depot, jenž se skládal z 56 měděných žeber o hmotnosti necelých

3,5 kg (pouze jedno je celé) a zlatého kroužku z dvojitého drátu (průměr 18–20 mm, hmotnost 2,72 g, tloušťka drátu 1 mm). Na tomto kroužku je ještě zavěšen miniaturní kroužek s překrývajícími se konci (průměr 8 mm). Depot byl odevzdán do Husitského muzea v Táboře (*Krajíc 2011, 6*).

V současnosti, pravděpodobně v rozmezí let 2010–2012, byl údajně objeven depot zlatých kroužků a dýk únětické kultury v areálu hradiště Předliška (k. ú. Hrdlořezy, okr. Mladá Boleslav). Depot je momentálně v soukromém vlastnictví (ústní sdělení J. Waldhauser 2013).

Když pomineme dosud zcela neověřený údajný depot z Předlišky, nelze přehlédnout, že všechny tři předchozí depoty spojuje zejména přítomnost měděné suroviny, bez ohledu na to, zda ve formě hřiven nebo žeber, a výskyt vždy jedné zlaté ozdoby (i když v případě Jaroslavice je to sporné, viz výše). V tomto se náš soubor zcela vymyká, jelikož neobsahuje žádnou surovinu a navíc obsahuje značné množství zlata (takřka 50 g). I proto lze vyloučit uložení z čistě profánních důvodů, jež u předchozích depotů zcela odmítnout nemůžeme.

NÁLEZY ÚNĚTICKÉ KULTURY ZE STEJNÉHO CHRONOLOGICKÉHO ÚSEKU V NEJBLIŽŠÍM OKOLÍ DEPOTU

V blízkosti nálezů můžeme podle dnešního územního členění vymezit celkem tři katastry, a to k. ú. Libochovany, kde se našel námi zpracovávaný depot, dále Velké Žernoseky a Kamýk u Litoměřic. Budeme se zaměřovat především na sídlištní a pohřební aktivity.

Sídliště

Sídlištní nálezy známe především z náhodných povrchových sběrů, vrstev a jámových objektů. V našem případě se jedná o celkem čtyři sídlištní polohy: Libochovany 2 a Velké Žernoseky 1–3 (*Zápotocký 1982, 389–390*). Tato sídliště vykazují spíše mladoúnětický ráz nebo jen obecně starobronzový. Jen v souboru keramiky pocházející z vrstvy „Libochovany 2“ se nachází mimo jiné i fragmenty zásobnic se slámovým povrchem a celek tedy působí poněkud starším dojmem (*Zápotocký 1982, 390*). Bližší datace však dosud není k dispozici a nálezy nelze přímo konfrontovat s datováním depotu z Libochovan.

Pohřebiště

Z rozsáhlého polykulturního pohřebiště ve Velkých Žernosekách zpracovaného V. Mouchou (1961) je známo 48 únětických hrobů. Z tohoto počtu náleží do mladšího období hrob č. 26, který je možné zařadit do klasické fáze únětické kultury, a čtyři hroby, které náleží již do poklasické fáze téže kultury (*Moucha 1961, 3, 7, 21–22; Zápotocký 1982, 388–389*). Do chronologicky totožného úseku s datací depotu můžeme tedy zařadit maximálně 5 hrobů.

Pokud se podíváme blíže na jejich inventář, tak hrob č. 26 neobsahoval žádné bronzové předměty. Z keramických nádob obsahoval klasický koflík a vázovitý hrnec (*Moucha 1961, 7*). Z hrobů poklasického období obsahoval hrob č. 1 zlomek jehlice únětického typu; hrob č. 2 dýku se třemi otvory pro nýt a dvojdílnou cyperskou jehlicí; hrob č. 3 otevřený tyčinkovitý náramek s protilehlými zúženými konci a malou bezuchou nádobu koflíkovitého tvaru stojící na pěti nohách; hrob č. 4 (nebyl kompletně prozkoumán – *Moucha 1961, 22*) údajně obsahoval tyčinkovitý náramek stejně jako hrob č. 3 (*Moucha 1961, 22*).⁵

Ve skladbě hrobových artefaktů žernoseckého pohřebiště pozorujeme, že až na anomálie zcela chybí jinak často v depotech zastoupené nástroje, především sekerky, a též surovina tvořená hřivnami či žebry. To samé platí pro období popelnicových polí, kde v hrobech postrádáme zejména srpy a sekerky a ve větší míře i slitky. Obdobně je to však zachyceno i mimo naše území, jako například v Hesensku, kde lze také pozorovat určité artefakty, které se zpravidla dávaly buď do hrobů, nebo do depotů. Přílby, sekerky, srpy a slitky nebyly téměř nikdy v oblasti rýnského Hesenska dávány do hrobů, kdežto šípy, břitvy a jehlice nebyly téměř nalezeny v depotech (*Hansen 1991, 163*). Určitou roli zde mohly sehrát neznámé rituální normy, které vylučovaly jejich ukládání do hrobů.

5 Je zajímavé, že na tomto pohřebišti jsou zachyceny obdobné normy, jaké jsou platné i pro období popelnicových polí, kdy zemřelí byli pohřbíváni zejména s osobní výbavou, která sestávala pravděpodobně z oděvu, jenž byl sepnutý jehlicí či vzácněji sponou. Často disponovali náramkem nebo v ojedinělých případech závěskem, prstenem a jinými méně četnými ozdobami. Z nástrojů se v hrobech můžeme setkat pouze s nožem, přičemž nože a dýky také náleží do osobní výbavy a mohly být zavěšeny např. na pásku z organického materiálu (*Štefl 2010, 91–93*).

Depoty

Mimo zpracovávaný depot z Libochovan evidujeme na vymezeném území ještě depot z Velkých Žernosek, ovšem bez bližších nálezových okolností, který sestává ze dvou otevřených těžkých oválných kruhů s konci zdobenými rýhováním (B A1; *Moucha 2005, 162*).

Ojedinelé nálezy

Z ojedinelých nálezů bychom mohli zmínit bronzovou únětickou jehlici (B A1) z k. ú. Libochovany odevzdanou do ústeckého muzea roku 1901 bez bližších nálezových okolností (*Zápotocký 1982, 366*). Při bagrování koryta Labe pod Tříkřížovým vrchem byl kromě známého depotu z přelomu mladší a pozdní doby bronzové (*Zápotocký 1969*) nalezen také nákrčník s očky (B A1/A2) a dlouhá dýka s pěti otvory pro nýt náležící únětické kultuře (B A2; *Moucha 2005, 124*).

Na k. ú. Velké Žernoseky evidujeme dále nález křížové jehlice s rameny zakončenými kroužky a únětické jehlice bez bližších nálezových okolností (obě B A1; *Moucha 2005, 162*).

INTERPRETACE

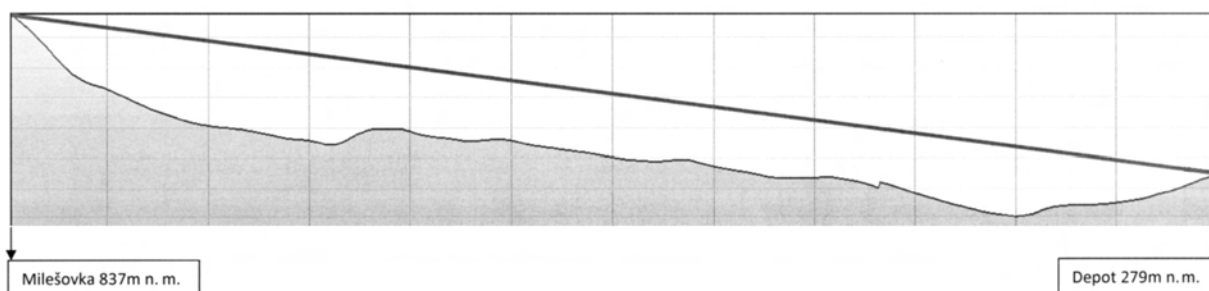
Na základě vyhodnocení nálezových okolností a samotného depotu je možné nastínit několik možností jeho interpretace.

1. Votivní dar uložený ve spojitosti s božstvem hor. Tato možnost nabývá reálnosti vzhledem k azimutu polohy místa nálezu a vrcholu Milešovky (268°), pokud tedy budeme brát v úvahu, že v době uložení depotu nebyl přítomný lesní porost, který se zde dnes nachází. Na základě tohoto faktu je velmi pravděpodobná možnost uložení depotu z důvodu kalendářního či votivního. Výhledu uvedeným směrem nic nebrání (*obr. 12*). Azimut odpovídá poloze Slunce o jarní či podzimní rovnodennosti. Slunce zapadá v těchto dnech při altitudě 3,5° (výškový rozdíl mezi místem nálezu a vrcholem Milešovky cca 560 m a při vzdálenosti 8,9 km) v azimutu cca 266°. Tento jev, zřejmě i značně efektní, mohl snad být příčinou uložení depotu a nasměrování předmětů, konkrétně sekerek, v jeho obsahu (písemné sdělení J. Hejtman 2013).

Obdobnou orientaci předmětů směrem na západ máme doloženou např. u depotu z doby bronzové z Nepřevázky (okr. Mladá Boleslav; *Krásný – Štefl – Fikrlé 2013*). Orientace hrotů západním směrem se projevila i u nově objeveného depotu raně středověkých (?) železných předmětů ze svahu hory Kletečné (*Lutovský – Štefl 2014*). I přes rozdílné chronologické období depotu z Kletečné nám tyto indicie mohou naznačovat existenci obdobných, snad až uniformních rituálních praktik, které se odehrávaly na různých místech napříč dlouhým časovým úsekem. I když tyto nálezové okolnosti máme zachyceny pouze u několika ojedinelých depotů, jistě nemusí být zcela náhodné, že některé předměty, především nástroje (sekerky) a zbraně, jsou orientovány západním směrem.

Co se týče sekerek, lze jejich vysokou koncentraci pozorovat v alpské oblasti, kde tvoří až polovinu všech vysokohorských nálezů. Obvykle pocházejí z výškového intervalu 1 500–2 100 m n. m. Zde se patrně jedná o oběti alpských pastevců v nejvyšší zóně pastvin božstvu plodnosti. Také mohly být ukládány za účelem prosby směřované horskému božstvu a přírodním silám. Podle starých pověstí byla jejich symbolem sekera, která proto byla alpskými obyvateli používána ke komunikaci s nimi (*Wyss 1996, 425*).

2. Pozůstalost po zemřelém či zemřelých. Účelem ukládání depotů mohlo být uložení pozůstalosti po zemřelém nebo zemřelých, což se dělo za přítomnosti dnes již nezachytitelných příslušných rituálů,

Obr. 12. Výškové poměry a výhledové možnosti z místa nálezu depotu západním směrem na horu Milešovku.

Zdroj: www.google.cz (aplikace Google Earth)

kteří se mohly lišit či shodovat mezi různými komunitami. Výběr místa uložení depotu mohl být spjat se zemřelým/i, ale lze se domnívat, že to byla spíše záležitost jeho rodiny, přičemž každá rodina mohla mít svůj tabuizovaný prostor určený pro tyto záležitosti. Takto vymezené místo mohlo snad evokovat vzpomínku na její mýtické předky, docházelo tedy k propojení kultu předků s dosud žijící komunitou. Tato a podobné možnosti jsou bohužel na základě archeologických dat zcela nepostižitelné (John 2003, 82). Některé depoty mohly také představovat uloženou pozůstalost na základě poslední vůle či uložené dědictví (Willroth 1985, 20, 219). Jako příklad lze uvést výňatek z řecké pověsti o Théseovi: „*Když Aiegeus byl na odchodu do Athén, odvalil veliký balvan, pod nějž uschoval meč a střevíce, a povídá své ženě Aithře: Dobře si zapamatuj toto místo, milá choti! Kdybych si pro vás dříve nevzkázal, vychovávej zatím sama synáčka se svým otcem Pittheem, a až bys myslela, že už má takovou sílu, že by mohl tento balvan odvalit, doved' ho na toto místo. A řekni mu, ať přijde za mnou do Athén. Podle toho meče a podle těch střeviců poznám, že je to můj syn Théseus*“ (Mertlík 1968, 219).

Tyto depoty mohou obsahovat víceméně jakýkoliv typ artefaktu. Na základě dostupných pramenů je téměř nemožné účel těchto depotů rozpoznat (Willroth 1985, 219).

3. Depoty jako výbava pro posmrtný život či dary pro zemřelé. Víra v posmrtný život zesnulých je, jak dokazují antické tradice a archeologické nálezy, právě tak dalece rozšířená jako prastará. Analogii tomuto pojetí lze najít na počátku 13. století v historii norských králů, zaznamenané Snorrim Sturlusonem. Poukazuje na staronordickou představu, že mrtvý proniká po spálení pozemského těla na onen svět k novému tělesně-duševnímu životu, v němž disponuje nejen spálenou hrobovou výbavou, ale také dalšími, po dobu jeho života jím zakopanými artefakty (depoty). Dalším užívaným zvykem tedy bylo vybavit se zakopáváním hodnotného zboží pro onen život, a tím nahradit nebo rozšířit hrobovou výbavu (Aner 1958, 31).

Depoty, které mají ve svém inventáři artefakty cizí provenience (což je také náš případ), by mohly představovat rituálně uloženou pozůstalost pro osoby z cizích oblastí či pomníky na počest válečníků a obchodníků padlých nebo zemřelých daleko od své rodné země, neboli dary pro zemřelé, kteří jsou pohřbeni mimo svou rodnou oblast. Přijetí tohoto názoru však předpokládá přítomnost větší družiny, která mohla provádět obřad s artefakty své provenience (Rittershofer 1983, 343–344). Tato teorie platí zejména u depotů s obsahem artefaktů cizí provenience, které jsou naprosto odlišné od kulturní oblasti, ve které byly tyto depoty uloženy (Hansen 1991, 163).

4. Nelze však opomenout také možnost, že by se mohlo jednat o **cestovní obětinu**. Tyto obětiny jsou rituálně ukládané kromě úpatí i na vrcholcích hor a také při vstupu a výstupu z posvátné nebo hůře přístupnější krajiny (Smrž 2011, 274).

Jsme si samozřejmě vědomi, že účel depotů mohl být různý a nelze uvažovat pouze o jednotlivých interpretacích pro všechny depoty v tak širokém území jejich výskytu a potažmo i v různých kontextech, kde se ukládání odehrávalo. Proto jsou výše uvedené možnosti pouze zlomkem mnoha dalších pravděpodobných možností ukládání depotů. To platí také pro námi zpracovávaný nález. Příkladujeme se však k faktu, že určitá část depotů souvisela s pohřebními praktikami doby bronzové.

ZÁVĚR

Význam depotu z Libochovan, chronologicky náležejícího do mladšího období únětické kultury (B A1/ /B A2), spočívá především v přítomnosti zlatých předmětů, které jsou v únětické kultuře typické spíše pro hroby než depoty. Význam ještě narůstá vzácnou kombinací bronzových a zlatých artefaktů, která je prozatím prokázána v pouze několika málo případech. Těchto depotů je dokonce méně než ojedinělých únětických depotů složených pouze ze zlata. Doposud se počítá se čtyřmi depoty tohoto složení, přičemž se dvěma staršími nálezy lze počítat jen na základě dobových zpráv, jelikož zlaté předměty jsou již dnes nenávratně ztraceny. To v důsledku znamená, že jsou prozatím dochovány a zcela jistě potvrzeny pouze depoty z Libochovan a Bernartic. Také nelze opomenout, že depot byl nalezen na cestě směřující k Tríkřížovému vrchu, místu v krajině naprosto jedinečnému, a že ve velmi blízkém dohledu se nacházejí nejvýznamnější krajinné dominanty Českého středohoří. Nelze sice s jistotou potvrdit existenci cesty v době uložení depotu, ale je možné, že toto později velmi strategické a zároveň až mystické místo Českého středohoří bylo vyhledáváno již v únětické kultuře. Nemůžeme ani odmítnout, že mohlo mít také funkci svatyně nebo sakrálního shromaždiště. Podstatné je rovněž to, že se zde vyskytly sekerky typu Wrocław-Szczytniky, které jsou sice na území Čech poměrně hojně rozšířeny, ale jejichž domovinu můžeme situovat do oblastí Pomořanska, Slezska a Velkopolska. Naproti tomu duté trubičkovité ozdoby jsou spojeny především s oblastí Podunají.

LITERATURA

- Aner, E. 1958: Grab und Hort, *Offa* 15 (1956), 31–42.
- Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.
- Dvořák, F. 1926: Pohřebiště únětické kultury v Polepech u Kolína, *Památky archeologické* 35, 22–45.
- Felcman, J. 1894: Archeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Hroby se skrčenými kostrami u Neprobilic, *Památky archeologické* 16, 439–444.
- Hájek, L. 1954: Jižní Čechy ve starší době bronzové, *Památky archeologické* 45, 115–192.
- Hansen, S. 1991: Studien zu den Metalldeponierungen während der Urnenfelderzeit im Rhein-Main-Gebiet. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 5. Bonn.
- Hundt, H. J. 1958: Katalog Straubing I. Die Funde der Glockenbecherkultur und der Straubinger Kultur. Materialhefte zur bayerischen Vorgeschichte 11. Kalmünz/Opf.
- Jiráň, L. ed. 2008: Archeologie pravěkých Čech 5. Dobra bronzová. Praha.
- John, J. 2003: Spony, náramky, hradiště a mohyly. Příklad materiální paměti komunit doby laténské. In: L. Šmejda – P. Vařeka (edd.), *Sedmdesát neustupných let*. Plzeň.
- Krajíc, R. 2011: Bernartice (okr. Písek) – depot žeber a zlatého šperku. In: O. Chvojka a kol., *Poklady doby bronzové. Nejnovější archeologické nálezy z jižních Čech*. České Budějovice, 6–7.
- Krásný, F. – Štefl, J. 2014: Depot zlatých předmětů únětické kultury z Nepřevázky, okr. Mladá Boleslav, *Archeologie ve středních Čechách* 18, 91–95.
- Krásný, F. – Štefl, J. – Fikrle, M. 2013: Depot bronzových zbraní z Nepřevázky, okr. Mladá Boleslav, *Archeologie ve středních Čechách* 17, 543–553.
- Lehrberger, G. – Fridrich, J. – Gebhard, R. – Hrala, J. edd. 1997: Das prähistorische Gold in Bayern, Böhmen und Mähren: Herkunft – Technologie – Funde. Band I: Textband, Band II: Katalog/Tafeln, Band III: Karten. *Památky archeologické – Supplementum* 7. Praha.
- Lutovský, M. – Štefl, J. 2014: Depot železných předmětů z hory Kletečná v Českém středohoří, *Archeologie ve středních Čechách* 18, 875–882.
- Mertlík, R. 1968: Starověké báje a pověsti. Praha.
- Moucha, V. 1961: Nálezy únětické kultury na Lovosicku. *Fontes archaeologici Pragenses* 4. Pragae.
- Moucha, V. 1996: Zu den Beziehungen zwischen Bayern und Böhmen während der älteren Bronzezeit. In: Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen. 5. Treffen, 21. bis 24. Juni 1995 in Sulzbach-Rosenberg. *Espelkamp*, 26–32.
- Moucha, V. 2005: Hortfunde der frühen Bronzezeit in Böhmen. Praha.
- Moucha, V. – Pleinerová, I. 1966: Únětické pohřebiště v Liběšovicích u Podbořan, *Archeologické rozhledy* 18, 515–540.
- Neustupný, J. 1933: Únětické hroby v Kamýku, *Památky archeologické* 39, 59–60.
- Pleinerová, I. 1966: Únětická kultura v oblasti Krušných hor a jejím sousedství I, *Památky archeologické* 57, 339–458.
- Píč, J. L. 1893: Archeologický výzkum ve středních Čechách. Pohřebiště se skrčenými kostrami u Malých Čičovic, *Památky archeologické* 16, 342–355.
- Rittershofer, K.-F. 1983: Der Hortfund von Bühl und seine Beziehungen, *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 64, 139–415.
- Ruckdeschel, W. 1978: Die frühbronzezeitlichen Gräber Südbayerns. Ein Beitrag zur Kenntnis der Straubinger Kultur. *Antiquitas* 2. Bonn.
- Rychlý, J. 1903: Hromadný nález bronzů u Jaroslavice, *Památky archeologické* 20, 339–344.
- Schmidt, V. 1895: Hroby se skrčenými kostrami u Dřínova blíže Zlonic, *Památky archeologické* 16, 719–739.
- Smejtek, L. – Lutovský, M. – Militký, J. 2013: Encyklopedie pravěkých pokladů v Čechách. Praha.
- Smrž, Z. 2011: Knovízské hradiště Hradišťany (k. ú. Mukov) v severozápadních Čechách. Příspěvek k interpretaci hradišť typu Plešivec, *Archeologie ve středních Čechách* 15, 267–277.
- Szpunar, A. 1987: Die Beile in Polen I. *Prähistorische Bronzefunde* IX, 16. München.
- Štefl, J. 2010: Hromadné nálezy z období popelnicových polí v Čechách a Sasku. Nepublikovaná rigorózní práce. Západočeská univerzita v Plzni.
- Willroth, K.-H. 1985: Die Hortfunde der älteren Bronzezeit in Südschweden und auf den Dänischen Inseln. *Offa-Bücher* 55. Neumünster.
- Wyss, R. 1996: Funde von Pässen, Höhen, aus Quellen und Gewässern der Zentral und Westalpen. In: P. Schauer (ed.), *Archäologische Forschungen zum Kultgeschehen in der jüngeren Bronzezeit und frühen Eisenzeit Alteuropas*. Regensburg, 417–428.

- Zápotocký, M. 1969: K významu Labe jako spojovací a dopravní cesty, *Památky archeologické* 60, 277–366.
- Zápotocký, M. 1974: Hradiště Hrádek, k. o. Libochovany. Pravěké a raně středověké osídlení, *Severočeskou přírodou* 5, 111–119.
- Zápotocký, M. 1982: Lovosice a oblast České brány – starobronzová sídelní koncentrace a doklady kovolitectví, *Archeologické rozhledy* 34, 361–405, 465.

AN ÚNĚTICE HOARD OF GOLD AND BRONZE OBJECTS FROM LIBOCHOVANY, LITOMĚŘICE DISTRICT

The paper deals with an Early Bronze Age hoard which was discovered in 2013, in a forest path near a hillfort (cadastral area of Libochovany) dating from the Late Bronze Age, Early Iron Age and early Middle Ages. The isolated rocky hill above the Elbe River on a location called Porta Bohemica was probably also part of the hillfort. This location, which was later of strategic importance, had probably been sought after already during the Early Bronze Age.

During the subsequent documentary archaeological excavation, several more bronze fragments were recovered. The hoard consisted of 42 artefacts in total. It can be culturally classified as belonging to the Únětice culture, more precisely to its later phase (B A1 and B A2 stages). The importance of this discovery lies especially in the fact that both gold and bronze objects were deposited together, which is quite uncommon. Such a combination is very rare in Bohemia and, with regard to the amount of discovered gold, it remains very unique in the territory in question. And least but not last, one also has to mention the overlapping of foreign production spheres. The hollow, tube-shaped embellishments for necklaces are especially associated with the Danube region, while flanged axes of the Wrocław-Szczytniki type are especially characteristic of the territory of present-day Poland.

Fig. 1. Libochovany (Litoměřice District). Map showing the hoard's place of discovery (black dot)

Fig. 2. Hoard – bronze objects and a ceramic fragment

Fig. 3. Hoard – gold objects

Fig. 4. Reconstruction of the find situation with the hoard in situ

Fig. 5. Gold loop-shaped temple rings made from a double wire

Fig. 6.–7. Flanged axe, Wrocław-Szczytniki type

Fig. 8. Tube-shaped embellishment

Fig. 9. Spiral-shaped bracelet (25–40). Rod-shaped bracelet (41)

Fig. 10. Ceramic fragment

Fig. 11. Reconstruction of the possible use of gold loop-shaped temple rings

Fig. 12. Elevation and visibility conditions from the findspot towards the west, towards Milešovka mountain

Table 1. Evaluation of the elemental composition with the help of the RFA analysis

RADKA PRAUMOVÁ
MUZEUM DR. BOHUSLAVA HORÁKA, NÁM. J. URBANA 141/I, 337 01 ROKYCANY

JINDŘICH ŠTEFFL
REGIONÁLNÍ MUZEUM V TEPLICÍCH, P. O., ZÁMECKÉ NÁMĚSTÍ 14, 415 01 TEPLICE
jindra.ul@post.cz

MAREK FIKRLE, JAROSLAV FRÁNA
ÚSTAV JADERNÉ FYZIKY AV ČR, v. v. i., 250 68 HUSINEC-ŘEŽ